

URL: <https://www.theverge.com/2016/6/22/11999458/eu-proposal-robots-electronic-persons-liability>

4. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. До проблеми цивільної правосуб'єктності роботів. *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження* : матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 листоп. 2018 р.) / упоряд. В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. Київ : Вид-во «Політехніка», 2018. С. 42–46.

5. Djeffal Ch. AI, democrace and the law. 2020. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3535735

6. Gardner H. Multiple intelligences: the theory in practice: A reader. New York : Basic books, Cop., 1993. XVI, 304 p.

7. Weschler D. The range of human capacities. Baltimore, 1955. 190 p.

8. Тарасевич Т. Ю. Правове регулювання штучного інтелекту у сфері репродуктивних функцій людини: сучасні виклики та перспективи реалізації. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Право*. 2023. Т. 1. Вип. 75. С. 123–130.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-63>

ЩОДО ОБ'ЄКТА МОНІТОРИНГУ СПОСОБУ ЖИТТЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МИТНИХ ОРГАНІВ

Чердинцев Ю. Г.

доктор філософії з галузі знань «Право»,

докторант Національного університету

«Одеська юридична академія»

Одеса, Україна

Важливим правовим інструментом запобігання та виявлення корупції під час проходження посадовими особами служби в митних органах є моніторинг їх способу життя (далі – моніторинг), запровадженого в 2014 р. Законом «Про запобігання корупції» [1], який здійснюється НАЗК щодо суб'єктів декларування (у т.ч. щодо посадових осіб митних органів), тобто йдеться про зовнішній (загальний) моніторинг, і який знайшов свого подальшого визначення у МК України [2], що здійснюється митними органами щодо посадових осіб митних органів, тобто йдеться про внутрішній (відомчий) моніторинг. Свого подальшого нормативного регулювання названі моніторинги набули відповідно у Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів

декларування [3] і Порядку проведення перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів [4].

Важливою характеристикою моніторингу є об'єкт його здійснення, тобто, як слідує із чинного законодавства, моніторинг спрямовано на «встановлення відповідності рівня життя посадових осіб/суб'єктів декларування наявному майну і одержаним доходам». Слід зазначити, що у цьому разі йдеться не про майно і доходи, а саме про «відповідність рівня життя <...>», а майно і доходи становить предмет моніторингу, який є невід'ємною складовою об'єкта дослідження (див. табл. 1). Заслуговує на увагу той факт, що при здійсненні моніторингу використовуються два поняття: «спосіб життя», який вказує його основний напрям – «моніторинг способу життя», і «рівень життя» – який визначається при його здійсненні – «встановлення відповідності рівня життя». Наведене зумовлює необхідність звернення до визначення сутності цих понять, їхнього зіставлення та значення для моніторингу.

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика об'єкту і предмету моніторингу
в окремих державних органах**

Параметри МСЖ	Окремі державні органи, в яких здійснюється моніторинг способу життя (МСЖ)				
	<i>Держмит-служба</i>	<i>НАЗК</i>		<i>НАБУ</i>	<i>БЕБ</i>
	Внутрішній МСЖ	Внутрішній МСЖ	Зовнішній МСЖ	Внутрішній МСЖ	Внутрішній МСЖ
Об'єкт	Відповідність рівня життя наявним майну та одержаним доходам				
Предмет	Майно, доходи: (а) придбання, користування, володіння, розпорядження майном, майновими правами; (б) придбання, користування, володіння, утримання нерухомого та рухомого майна; (в) наявності рахунків, обслуговування таких рахунків і кредитних зобов'язань (у т.ч. рахунків, відкритих у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності членів сім'ї працівника); (г) витрат на хобі, відпочинок, освіту, оплати товарів, робіт та послуг для себе, членів сім'ї та третіх осіб)				

Стосовно поняття «спосіб життя» слід звернути увагу на те, що його визначення передбачено у Порядок здійснення моніторингу суб'єктів декларування, відповідно до якого це «форми поведінки суб'єкта декларування, що відображають рівень його життя і включають перебування у володінні або користуванні такого суб'єкта декларування активів, набуття активів, витрати для оплати послуг, робіт, фінансових зобов'язань, вчинення інших правочинів суб'єктом декларування»

[3, п. 3]. Як слідує із наведеного поняття «спосіб життя», воно визначається через поняття «рівень життя», щодо якого відсутнім є нормативне визначення (тобто нормативно ці поняття співвідносяться як ціле і частка), а в теоретичному аспекті – це комплексне поняття має цілий ряд дефініцій у залежності від того чи іншого аспекту (економічного, соціального, матеріального тощо) його розуміння. Водночас слід зазначити, що у загальному сенсі поняття «рівень життя» визначається як «ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб людей, а також умови їхнього існування в суспільстві, що охоплює не лише економіку, а й якість середовища, доступ до соціальних благ та свободу».

Відсутність нормативного визначення поняття «рівень життя» є суттєвою прогалиною з огляду ще й на те, що хоча моніторинг стосується «способу життя суб'єкта декларування», його спрямовано на встановлення «відповідності рівня (а не способу) життя суб'єкта декларування одержаним доходам <...>». Окрім наведеного, саме «невідповідність рівня життя суб'єкта декларування» є підставою для прийняття НАЗК відповідних рішень щодо юридичних наслідків такого факту. При цьому заслуговує на увагу те, що НАЗК було здійснено спробу надання визначення цього поняття у проекті Рішення «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» (2017), яке так і не набуло чинності і відповідно до якого «рівень життя суб'єкта декларування – це ступінь розвитку та задоволення потреб, а також споживання товарів, робіт, послуг суб'єктом декларування, виражений у вартості належних йому та/або використовуваних ним та членами його сім'ї об'єктів цивільних прав станом на окремий період часу, зазначених у декларації» [5, п. 2]. Видається, що в аспекті запобігання і виявлення корупції в митних органах, і поняття «спосіб життя», і поняття «рівень життя» мають бути акцентованими на «не стільки на стиль життя, поведінковий аспект» або «ступінь розвитку та задоволення потреб», скільки на фактичні витрати посадової особи на «життя, поведінку <...>» або «ступінь розвитку і задоволення <...>» і відповідність цих витрат належному майну та отриманим доходам. Наведене свідчить про те, що об'єкт моніторингу є не тільки досить тісно пов'язаним, але й обумовленим предметом моніторингу.

Як слідує із вищенаведеного, предметом моніторингу є доходи і майно. Не вдаючись у дослідження змісту цих понять, оскільки їм приділено достатньо уваги у роз'ясненнях НАЗК, слід погодитися з тим, що у цьому разі йдеться про: «доходи і витрати суб'єкта (членів його сім'ї) як у готівковій, та і в безготівковій формах; рухоме і нерухоме майно суб'єкта (членів його сім'ї) на території України

та поза її межами; місце реєстрації та постійного проживання; наявність банківських рахунків за кордоном; виїзди за кордон (тривалість, кількість, вартість для суб'єкта та членів його родини відпочинку й подорожей; наявність транспортних засобів, яхт, катерів, повітряних суден; хобі (участь у ралі, утримання коней, членство в гольф-клубах, спортклубах, риболовля, полювання, колекціонування); навчання членів сім'ї за кордоном (його вартість); коштовні речі, якими суб'єкта користується в побуті (годинник, телефон, прикраси й аксесуари); наявність зареєстрованої зброї (її оціночна вартість); витрати на дітей, також і від інших шлюбів (оплата за навчання в ліцеї, послуги репетиторів, відвідування дорогих клубів, вартісні речі: комп'ютери, телефони, iPad); медичне обслуговування (вартість послуг клінік, діагностичних центрів); відвідування бутиків, ресторанів, (чеки, розрахунки, картки знижок); обслуговуючий персонал (двірник, садівник, охоронець, няня, кухар, гувернантка), також і за кордоном; комунальні платежі; обслуговування транспортних засобів (технічне обслуговування); особиста охорона, водій (їх зарплата); зобов'язання за кредитами, боргами, іпотечними кредитами, гарантіями; наявність доходів з інших джерел (дивіденди, рента, пенсія, винагорода, приховані активи в бізнесі, зайнятість у приватному секторі, авторська винагорода, доходи від реалізації майнових прав інтелектуальної власності, спадщина, прибуток від прихованого здавання в оренду квартир, помешкань, офісів, складів, прибуток від відчуження цінних паперів і корпоративних прав) тощо [6, с. 407]. При цьому звертає на себе увагу той факт, що наведений перелік є одним із прикладів бачення об'єкту моніторингу з точки зору науковця. Натомість слід зазначити, що на нормативному рівні примірною переліку предмета моніторингу немає.

Таким чином слід зазначити, що об'єкт і предмет моніторингу є різними, але водночас взаємозалежними і взаємообумовленими поняттями, які є невід'ємною складовою моніторингу способу життя про садових осіб митних органів. Як свідчить аналіз законодавства про моніторинг, важливим є його подальше удосконалення шляхом: (а) визначення поняття «рівень життя» на рівні Закону «Про запобігання корупції»; (б) чіткого розмежування понять «об'єкт моніторингу» і «предмет моніторингу»; (в) надання примірною переліку складових предмета моніторингу.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. Дата оновлення: 30.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. Дата оновлення: 04.12.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

3. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування: наказ НАЗК від 26.10.2023 р. Дата оновлення: 28.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1873-23#Text>

4. Деякі питання проведення перевірки на добросовісність та моніторингу способу дуття посадових осіб митних органів: Постанова КМУ від 29.04.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487-2025-%D0%BF#Text>

5. Проекті Рішення НАЗК «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування» (2017). URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/Do-p.-13-1.pdf>

6. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / за заг. ред. Т. О. Коломєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя : Вид-ий дім «Гельветика», 2019. 588 с.